

Vår referens:
Jonas Berggren

Er referens:
SEC(2007)1009

Stockholm 2007-12-15

Offentligt samråd: "Skolor för 2000-talet"

Föreningen Svenskt Näringsliv representerar cirka 54 000 svenska företag med drygt 1,5 miljoner medarbetare och täcker 70% av den privata sektorn i Sverige. I organisationen ingår 50 bransch- och arbetsgivarorganisationer.

Med anledning av Europeiska kommissionens samråd önskar Svenskt Näringsliv avge följande synpunkter.

Svenskt Näringsliv ser skolan som en nyckelfaktor för att förmedla den kompetens till framväxande generationer som ett konkurrenskraftigt näringsliv kräver. Skolans utformning och kvalitet är således avgörande för tillväxt och sysselsättning och en prioriterad fråga för Svenskt Näringsliv

Vi anser att utbildning är och bör förbli en angelägenhet för medlemsstaterna. EUs institutioner kan emellertid spela en viktig roll för att öka transparensen och utbytet mellan medlemsstaternas skolsystem samt sprida kännedom om goda exempel för att stödja utvecklingen mot mer konkurrenskraftiga skolor och skolsystem på nationell nivå.

Frågorna i samrådsdokumentet går i stor utsträckning in i varandra. Vi har därför valt att ge vår syn på de principer som vi tror bör vara styrande för ett konkurrenskraftigt skolsystem och enbart kortfattat komplettera med kommentarer på de enskilda frågorna i den mån dessa inte besvaras av den principiella genomgången. Vår utgångspunkt är av naturliga skäl det svenska skolsystemet.

Principiella överväganden för ett konkurrenskraftigt skolsystem.

De snabba omvärldsförändringarna med globaliseringen och den tekniska utvecklingen har i grunden förändrat kraven på skolan. Den framtida arbetsmarknaden kommer att ställa krav på ökad och delvis annorlunda kompetens, initiativkraft och ökad flexibilitet hos individen.

För att åstadkomma ett skolsystem som garanterar individernas, näringslivets och samhällets framtida konkurrenskraft, krävs såväl systemförändringar som ändrade attityder inom utbildningsväsendet. Ledordet är konkurrenskraft – att förmå utbildningssystemet att i större utsträckning ta fasta på att maximera konkurrenskraften för såväl individer som samhälle och näringsliv.

Sverige har i ett internationellt perspektiv en unikt decentraliserat skolsystem. Grundprinciperna bygger på målstyrning, huvudansvar på kommunal nivå, möjlighet att välja skola, skolpeng och kvalitetskonkurrens mellan olika skolhuvudmän (friskolor och kommunala skolor). Detta är i grunden positivt. Det finns många goda exempel att bygga vidare på och systemet i sig kan – rätt använt – stimulera kontinuerliga kvalitetsförbättringar. För många mål, drygt 460 bara i grundskolan, och splittrade uppfattningar om skolans uppgifter har dock bidragit till en ojämn kvalitet. Brist på lättillgänglig information om skolornas faktiska kvalitet och olikartade villkor mellan olika utförare har också lett till att systemet inte fungerar fullt ut.

Grundmodellen med målstyrning, decentralisering, skolval och kvalitetskonkurrens ger, enligt vår uppfattning, goda förutsättningar för en konkurrenskraftig skola. För detta krävs tydliga mål och krav på måluppfyllelse, effektiv uppföljning och kvalitetskontroll, lättillgängliga och jämförbara kvalitetsindikatorer för enskilda skolor och ett regelverk som säkerställer konkurrens på lika villkor mellan olika utförare.

Problemen ligger dock inte enbart i regler och styrdokument. Hur skolverksamheten faktiskt fungerar styrs i slutändan av attityder hos kommuner och skolpersonal. Därför är det nödvändigt med en attitydförändring där skolan ser som sitt huvuduppdrag att utveckla konkurrenskraftiga individer för ett konkurrenskraftigt näringsliv och samhälle. Då måste den svenska skolan genomgå åtminstone fem perspektivskiften:

Från Konsumtion till Investering

Utbildning måste tydligt ses som en investering för både individ och system snarare än att uppfattas som en konsumtionsvara. Detta kommer att leda till högre kvalitet i utbildningen och att fler kommer ut på arbetsmarknaden snabbare genom bättre matchning.

Från Kvantitet till Kvalitet

Utbildningssystemet måste i sina mål sätta kvalitet högre än kvantitet. Vi måste ha både ”bredd” och ”spets”. Utbyggnaden av den högre utbildningen får inte gå ut över kvalitetskrav och spetskunskaper. Vi behöver såväl elitforskare som elitsvetsare.

Från En skola i Sverige till En skola i världen

Utbildningssystemet måste i större utsträckning utgå ifrån ett perspektiv av global konkurrens – såväl vad gäller utbildningens inriktning och organisation som frågan om internationell jämförbarhet av studieresultat och kunskaper. Det svenska utbildningssystemet konkurrerar med andra länders och studenterna konkurrerar på en global arbetsmarknad.

Från Arbetskraft till Initiativkraft

Utbildningssystemet måste lämna dagens ensidiga fokus på att utbilda ”arbetskraft” och bli bättre på att förmedla initiativkraft och entreprenörskap. Det gäller alldeles oavsett om studierna syftar till eget företagande eller anställning.

Från Lika utbildning för alla till Rätt utbildning för alla

Utbildningssystemet måste lämna idén om att alla elever ska få likadan undervisning, eller gå på likadana skolor, och istället fokusera på att skolorna på bästa sätt ska få alla elever att förverkliga sin potential.

Fråga 1: Hur kan skolor organiseras att de ger alla elever en fullständig uppsättning nyckelkompetenser?

Identifierade nyckelkompetenser måste omvandlas till konkreta mål i olika ämnen, kurser och program och ingå i alla skolans styrdokument; läroplan, nationella kursplaner och så vidare. En effektiv uppföljning av måluppfyllelsen måste finnas på central nivå. Den måste ske med jämna mellanrum med start tidigt i skolsystemet. Utbildning är en kostnad. Ju senare fel måste rättas till, desto dyrare blir det. Ju senare en elev får hjälp, desto kostsammare blir det för elevens utveckling.

Samtidigt måste det finnas en stor grad av frihet för skolorna att själva avgöra hur de bäst ska uppnå målen. Det är resultaten, inte processen som ska vara avgörande.

Fråga 2: Hur kan skolorna ge ungdomar färdigheter och motivation för ett livslångt lärande

Morgondagens samhälle kommer att ställa högre krav på utbildning och kompetensutveckling under hela livet. En stor utmaning är att skapa attitydförändringar och insikt om nödvändigheten av att ta ansvar för egen livsutveckling och utbildning. Skolan har här en viktig roll att spela, inte minst att genom ökad interaktion med arbetslivet under skoltiden tydliggöra behoven av ett livslångt lärande

Fråga 3: Hur kan skolsystemen bidra till långsiktigt hållbar tillväxt

Skolan ”lever” i en egen värld där man ska samverka med omvärlden. Gör skolan istället till en del av omvärlden. Tydliggör skolan som en del i den nationella kompetensförsörjningen. Undervisningen måste, för att kunna vara aktuell och relevant, knytas närmare till arbetsmarknaden och det omgivande samhället, dess utveckling och förutsättningar. Sverige behöver initiativrika, drivkraftiga företagsamma, ta-sig-för-samma-människor. Genom ett ökat entreprenöriellt lärande där elever sätter och provar teorier i praktiken ökar också möjligheterna för de med svårigheter att nå målen.

I ett målstyrt system är det också nödvändigt att kontinuerligt ompröva mål, ämneskombinationer, och utbildningsinnehåll så att de hela tiden ligger i linje med arbetsmarknadens och samhällets skiftande krav.

Fråga 4: Hur kan skolsystemen på bästa sätt främja jämlikhet, hantera kulturell mångfald och minska avhoppet från skolan i framtid?

I Sverige pågår en debatt där valfriheten i systemet ibland hävdas ge upphov till ökad segregering i samhället. Detta är enligt vår mening en missuppfattning. Valfriheten innebär snarare en möjlighet att motverka de olikheter i förutsättningar som den långtgående boendese segregering som vi har i framförallt i våra storstäder innebär. Även om valen påverkas av vår bakgrund, bör det rimligen vara bättre ur integrationssynpunkt att sammansättningen i olika skolor tillåts styras av intresse och förmåga än några andra kriterier.

Det enskilt viktigaste för att kompensera för skillnader i social och ekonomisk bakgrund är att fokusera på individens behov och potential. Låga krav och samma sorts utbildning för alla har visat sig vara ett sämre recept för social rörlighet än äldre tiders strängt uppdelade skola. En bra skola för alla måste därför bygga på individualiserad undervisning, höga kvalitetskrav, valfrihet och mångfald.

Fråga 5. Individuella utbildningsbehov; vad kan göras i fråga om kursplaner, skolorganisation och lärarens yrkesroll

Individuella studieplaner har nyligen införts i det svenska skolsystemet från årskurs 1. Det är ett steg på väg. För att det ska tillämpas på ett bra sätt i praktiken, krävs dock både stöd i form av exempelvis lärarfortbildning och centralt framtagna verktyg samt i form av uppföljning och kontroll.

Fråga 6. Hur kan skolorna bidra till att förbereda ungdomar på att bli ansvars-kännande medborgare

Detta är ett huvudsyfte med den svenska skolan redan idag och finns inskrivet i samtliga relevanta styrdokument. En inriktning mot mer individanpassning, fokus på efterfrågade nyckelkompetenser och nära interaktion mellan skola, arbetsliv och samhälle leder också med automatik till att mål om demokratisk värdegrund och ansvarstagande uppnås lättare.

Fråga 7. Hur kan skolpersonalen utbildas och understödjas för att lösa de problem de står inför?

Skolan är en förhållandevis stängd värld. För att skapa en relevant utbildning med hög kvalitet krävs att skolan, lärare och omvärlden interagerar. En lärare ska inte bara kunna jobba i skolan, utan också i andra delar av arbetslivet. Likväl som det är viktigt att det är meriterande att gå mellan akademi och näringsliv, måste det vara lika meriterande och statushöjande för en lärare att gå mellan arbete i skolan och arbete i exempelvis näringslivet.

Att ha genomgått en formell lärarutbildning innebär inte nödvändigtvis en garanti för att man är en bra lärare. Skolverkets undersökningar visar att det är svårt att hitta statistiskt säkerställda samband mellan formell behörighet och resultat. Det måste vara kunskaperna och kompetensen som avgör vilka som anställs som lärare.

Läroarutbildning måste utmana gamla attityder till skolans roll i kompetensförsörjningen och avnämarnas – dvs. arbetslivets - betydelse. En ny läroarutbildning måste genomsyras av entreprenöriellt lärande och vikten av samarbete och interaktion med avnämarna.

Fråga 8. Hur kan skolorna bäst ledas och motiveras till framgång? Hur kan de fås att utvecklas efter föränderliga behov och krav?

En väl fungerande kvalitetskonkurrens mellan skolor, där effektiva skolor får en chans att expandera och skolor som inte håller måttet tillåts slås ut, ger goda incitament till ständiga förbättringar. Med tydliga mål och resultatkrav leder det till ett framgångsrikt skolsystem. En ständig interaktion mellan skolor, arbetsliv och samhälle är den bästa garanten för att utbildningen ligger i linje med omvärldens krav.

Föreningen Svenskt Näringsliv

Jonas Berggren